

Peterček ni slutil, kaj hodi Francku po glavi. Ali doktorja sta pa zapazila, da nekaj namerja. Radovedna sta bila, kako jo bo ukrenil. Gospod Hvatal je obljubil svojemu prijatelju Korenu, da mu bo pisal, če se bosta mlada Konopaska napotila z materjo v Toplice.

Rekel je za Francka: »Poznam ga, gotovo bo to izpeljal.«

Profesor pa je dejal: »Reci jima, da naj se pri meni oglasita.«

(Dalje.)

Gospod je vstal ...

Praznično oblečeni, vsi veseli, ta in oni dolgo viržinko v ustih, so se košatili fantje ob obzidju, ki v velikem krogu obdaja pokopališče s cerkvijo vred, in so gledali globoko podse na strmo pot, po kateri so venomer dohajali farani.

Še precēj časa je bilo do procesije, zato je hodil vsakdo kolikor mogoče zložno navkreber proti cerkvi; v svežem jutranjem zraku so se svetila lica vseh kakor omita z roso; nedeljske so bile kretnje deklet, ki so se v gručah, vsa belooblečena, šumoma gnetla skozi ozka obzidna vrata na pokopališče in hitela takoj v cerkev.

Slavnostno so potrkalvali iz visokih lin velikonočni zvonovi, vedno bolj svečano so doneli. Visoko iz lin je strmelo troje začudenih obrazov dol na pokopališče, ki se je čudovito hitro polnilo z možmi, fanti, dekleti in otroci.

Blizu obzidnega vhoda so že stali v dolgi vrsti šolarji, za njimi šolarke, vse v belih oblekah, v lepo spletenih laseh ljubke pentlje. Prvi šolar, bržčas vzor in odlika izmed vseh otrok, je držal v rokah lepo majhno bandero; kraj šolarjev je hodil semintja gospod učitelj in nadzoroval z resnim, strogim obrazom svojo čredo. Vsekrižem pokopališča, od obzidja do cerkve, je nemirno šumelo; čulo se je radostno govorjenje, tuintam zvonek, presekan smeh; za hip molk, kakor da je dahnila strupena sapa med množico; ali takoj zatem je zašumelo in zavalovalo še bolj vse do velikih, odprtih cerkvenih vrat. Naglo je potekal čas. Že ni bilo nič več daleč do prvega največjega svečanega trenutka, že je bila ura v zvoniku s počasnimi, zamolklimi udarci šest. Samo še kak zakasnel mož je hitel po poti navzgor, in le še kaka postarna ženica, z velikim, rdečeobrezanim molitvenikom pod pazduho, se je godrnjaje rila skozi gnečo na pokopališču proti vratom.

Naposled so slovesno zabučale v cerkvi orgle; mahoma se je pokopališče docela izpraznilo, vse se je trio pred vrati; premajhna je bila za vso množico cerkev, veliko ljudi je moralo ostati zunaj. Vedno močnejše so bučale orgle s kora; pred božjim grobom se je v škrlatastem plašču pri-

Dvanajstletni Jezus v templju.

kazal mašnik, zavil v oblake dišečega kadila, ki se je valilo nad mrgolečimi glavami vzdolž po svetišču in se dvigalo visoko do širokih, svetlih oken. — »Aleluja!« — je zapel počasi, z lepim, donečim glasom mašnik in zapeli so sredi bučanja orgel tisto staro ali vedno pretresljivo lepo velikonočno alelujo pevci in pevke na koru. Od oltarja do portala se je zibalo in šumelo, vse je pelo, glava do glave, vse je dvigalo oči kvišku — en sam mogočen slavospev se je razlegal iz oveseljenih, velikonočnih src: »Gospod je vstal... aleluja!« Množica je padla na kolena, fantje zunaj pred cerkvijo so pogrinjali na tla robce in so poklekali, glave sklonjene, roke na prsih.

Kmalu zatem se je množica v cerkvi zaokrenila, vse je zavalovalo proti izhodu. Četvero mož je vzdignilo izpred oltarja rdeče »nebo«, pod katero je stopil mašnik z Najsvetejšim, ministrantje so zazvončkljali z zvončki — izprevod se je jel pomikati, zapel je zopet pevski zbor; ljudje so se umikali in so delali prostor. Najkrepkejši fantje od fare so zagrabili za visoka bandera, jih globoko nagnili in jih z razgretimi, rdečimi lici nesli skozi vrata na plano; tukaj so bandera razvili, da so glasno zaflafotala v hladnem jutranjem vetru. Naglo so se razvrstili ljudje v procesijo.

Šolarček spredaj je dvignil svoje banderce v roke, gospod učitelj je zamahnil z desnico, in šolarska vrsta je prva pričela korakati izpred cerkve skozi obzidna vrata, po poti navzdol. In vila se je procesija, niže in niže, zarožljali so v rokah molki, iz vseh ust je zakipela molitev; sredi procesije se je svetilo nad odkritimi glavami »nebo«, pevski zbor je odgovarjal mašnikovemu petju, cingljali so zvončki ministrantov. Tedaj je zadonel nedaleč od cerkve, vrhu hriba, prvi strel, da se je stresla zemlja; za njim drugi, tretji, četrti; venomer so nabijali fantje možnarje, zaporedoma so se začeli oglašati streli; kadar je švignil plamen iz možnarja in se je dvignil plahutaje, kakor izrastel iz tal, ogromen smrdeč oblak dima proti nebu, je zagrmel pok bobneče med sivim hribovjem in odmevalo je ostro od skal. Procesija se je zvrstila zlagoma po poti navzdol, v vetru so flafotala ponosno razpeta bandera, napenjala se in žarela v prvih žarkih vzhajajočega solnca. In še bolj slavnostno, še vse bolj bučno kakor poprej, so vriskali iz zvonika zvonovi, prepevali so zajedno z vijočo se procesijo himno vstajenja...

S svojo sosedo, staro, globokoupognjeno in nekoliko šepajočo ženico v paru je stopala v procesiji Cankarjeva Agata, na glavi svetlo židano ruto, v roki okoli žuljavih prstov ovit molek, ki je pri vsakem koraku zarožljaj. Tudi sosedo je bila vsa praznična in tudi njej so polzele med prsti debele molkove jagode. Agati je sijala z lic in iz oči sreča; polna velikonočnega veselja se je topila njena duša v blaženosti, kakršno more dati ljubečemu materinemu srcu po dolgem času edinole svidenje s sinom-edincem...

Agata je dvignila glavo, zvonovi so zanesli za hip njene misli v zlato daljo, koder sije solnce vedno; nato se je globoko sključila, v očeh so ji zaigrale nenadoma solze radosti... Po dveh dolgih letih zopet enkrat, ko

zvoné Veliko noč zvonovi tudi njej, ko pojó vstajenja pesem vsem Cankarjevim! Dvoje let je preteklo, dvoje žalostnih let je bilo šlo mimo Agate, ko ni čula velikonočnih zvonov v svojem srcu tako, kakor jih čuje danes. Zadremali so velikonočni zvonovi v srcih zapuščene Cankarjeve družine, odkar je bil odšel njihov sin-edinec, Konrad, na vojsko. Dovršil je bil Konrad ravno gimnazijo, napravil maturo z odliko in je mislil oditi na cesarski Dunaj, študirat naprej za profesorja, kakor je želel sam in vsi domači, — ko naenkrat izbruhne strašna svetovna vojna, kakršne še ni videl svet. Konradovi načrti so bili prekržani; namesto na cesarski Dunaj, se je s prvim večjim transportom mladih vojakov moral odpeljati proti jugu, na srbsko bojišče. Takrat ob slovesu so jokali vsi Cankarjevi, mati Agata, oče Matija in Konradova sestra Anastazija. Mrka žalost se je naselila po Konradovem odhodu v zapuščeno družino. Samo eno razglednico so dobili kmalu od začetka, v času, ko so divjali na srbskem bojišču najljutejši boji, od Konrada, in potem — nič več. Tako je tekel čas, tekli so tedni in meseci, dolgočasno in monotono kakor dež v jesenskih dneh. Preteklo je leto dni in še več, ali od Konrada od nikoder nobenega glasu. »Padel je v boju,« so pričeli misliti domači, in mati Agata je prejkotala marsikatero noč, žalostna in redkobesedna sta postala tudi oče in Anastazija... O ljubezen materina, kako si ti velika, kako globoka, nesebična in čista! V nočeh, ko je Agata z grenkimi solzami močila zglavje svoje postelje, se je šele prav jasno zavedala, kako neizrečeno da ljubi svojega sina; pozabljen je bil ves trud, vse muke, vse skrbi, ki jih je bila prestala za Konrada, ko je bil še v gimnaziji; v njenem srcu je plapolala samo ena želja: Da bi Konrada še enkrat videla, da bi ga še enkrat lahko stisnila na svoje ljubeče srce, ga še enkrat poljubila na njegovo visoko, belo čelo!... Krčilo se je njeno srce v bolesti in koprnenju, prosilo je in je ihtelo: Kje si, o Konradek, sinko moj dragi, kje si? Če si še živ — daj, pridi, vrni se, vrni k svoji materi. Kajti, če si že morda mrtev; nikdar več se ne bodo posušile moje oči, nikdar več ne bo vesela moja duša. O Konradek, sinko moj ljubi! — — In molitev materine duše ni ostala brez uspeha. Sredi drugega leta, odkar je bil z doma, se je Konrad naposled vendarle oglasil, dobili so od njega pismo, v katerem je povedal, da je rešen — iz srbskega ujetništva, in da je zdaj na potu v Galicijo, na severno bojišče. To je bilo v tistem času, ko so zmagovalni Avstrijci zasedli Srbijo in osvobodili tamkaj mnogo svojih ujetnikov. Kako je bila mati Agata tega sporočila vesela! Zdaj so vsi domači zvedeli, da je bil Konrad iz ujetništva sicer mnogokrat pisal domov, a da pisma kljub temu niso dobili nobenega. Vojna je pač vojna, in v takem času ni mogoče, da bi bilo vse v redu. — Konrad se je nato hrabro vojskoval na severnem bojišču proti Rusom, navsezadnje pa se je odpeljal še na jug, na soško bojišče, kjer se je še posebno odlikoval v raznih ljutih bojih z Lahí: prejel je za svojo hrabrost zlato kolajno, ki se mu je prešerno bleisketala na prsih, pod vratom pa se mu je svetlikalo še tudi veliko prišitih zvezd. Domače je čestokrat pozdravljaj »od Soče, od tam, kjer noč in dan grmé topovi«, pozdravljaj jih je »čez hribe in doline, čez jezera, reke in

potoke, kolikor jih premore Kranjska« — kakor je stalo navadno zmerom na koncu v njegovih mnogoštevilnih pismih. Nekaj dni pred Veliko nočjo pa je došla ta-le dopisnica: »Dobil dopust za štirinajst dni. Oj, zlata mamica moja, zlati atek moj, zopet Vaju bom enkrat videl! Na Veliko soboto bom že doma. Mnogo pozdravov. Vaš Konrad.« — In prišel je, mlad, lep in hraber, junaške prsi odlikovane, s korakom ponosnim in samozavestnim, glavo pokonci, kakor Avstrijec, ki z upravičenim ponosom zre v lepo bodočnost svoje države. Tak je prišel Konrad na Veliko soboto opoldne domov in prinesel je na Cankarjev dom že samó s svojim prihodom veselje vstajenja — — —.

Procesija se je privila do bele kapelice pod hribom in je obstala, Agata se je zdrznila in je dvignila zopet glavo. Mašnik je stopil izpod »neba« v kapelico, za hip je utihnil pevski zbor, množica je poklekala na tla. Tudi Agata in soseda sta bili pogrnili vsaka svojo žepno rutico predse in sta pokleknili. Mrtva tišina se je zasekala za trenotek vsenaokrog, samó zvončkljanje ministrantovih zvončkov se je čulo; zdajpazdaj so v svežem gorskem vetru zaflafotala tudi napenjajoča se bandera, tako da so jih fantje komaj obdržali v rokah. Nato se je procesija dvignila in se napotila v velikem kolobarju po drugi poti zopet proti cerkvi navzgor.

Lepo so pozdravljali s hriba zvonovi, pokali so možnarji. Iznad vzhodnih hribov se je dvigalo solnce počasi vedno više in više na vedro nebo, ki je modrélo čisto in mirno v vsem svojem blestečem sijaju. Od zelenečih njiv pod potjo in od cvetočih črešenj ter jablan na travnikih in ob potu se je širil sladek, opojen duh, na travo in na pot je rosilo belo in rožnonadahnjeno cvetje.

Bili so ravno v ovinku; Agata se je ozrla na ono stran in iskala z očmi sina Konrada in očeta, ki sta med moškimi stopala v paru v procesiji; kmalu ju je opazila. Oče je stopal upognjen, s težkim korakom, Konrad kraj njega pa, mladi vojščak, v svetli vojaški uniformi, ki se mu je kaj lepo podala, se je držal kljub vsej svoji možatosti bolj sramežljivo, kar mu je dajalo še poseben čar lepote in prikupljivosti.

»Kako je lep... vaš Konrad!« — je dregnila s komolcem soseda Agato; in zašepetala ji je še tiše: »Vesela bodi, Agata! Tako vrlega mladeniča, kakor je vaš Konrad, ni v devetih farah naokrog... Lepo Veliko noč praznujete letos...«

Agata ji ni odgovorila, ampak je še globlje upognila hrbet; solza radosti se je zalesketala v njenih očeh in ji spolzela po licih navzdol...

Ko je dospela procesija nazaj na vrh hriba, se je cerkev v hipu napolnila. Zopet so zabučale s kora orgle, vélika peta maša se je pričela. V mehkih tokih so se razlili križem svetišča srebrni glasovi pevk in božali srca vernikov; izpred oltarja pa se je valilo dišeče kadilo in se je spenjalo kvišku...

Davno že ni bila pri Cankarjevih prostorna kmečka soba tako snažna in omita, kakor tistega lepega velikonočnega dopoldneva. Na stežaj so bila odprta ozka okna, temnozeleni polkna so se prijazno lesketala; zunaj v vinogradu, pod hišo, so se v rahlem vetriču pozibavale cvetoče breskve, vse kakor z rožnatimi, dehtečimi oblaki obdane; sladko je dišalo v sobo, duh breskvinega cvetja se je mešal z duhom cvetočih jablan zadaj za hišo, kjer so žgoleli gizdavi liščki in naščeperjeni strnadi.

Radostnih obrazov so sedeli za mizo mati Agata in oče Matija, Konrad in Anastazija, hlapec in dekla. Dasi je bilo kosilo bolj skromno kot druga leta, ker je treba varčevati z živili, so vendar vsi zadovoljni in z veselim srcem používali božje darí. Hitro je potekel čas med prísrčnimi domačimi pogovori. Nekako svečanostno razodene najprej gospodar svoje veselo razpoloženje:

»Lepo so peli danes pri maši. Ne pomnim še tako vesele Velike noči, kakor jo obhajamo letos. Kakor pomlajenega se počutim.«

»Tudi meni se zdi, da sem se čez noč kar pomladila,« je s tihim, mehkobnim glasom rekla mati. »Tako lahko sem šla danes zjutraj v hrib, kakor da imam dvajset in ne petdeset let; in tako lepo so zvonili danes velikonočni zvonovi...«

»To vse si napravil ti, Konrad!« — se je z zvonkim smehom oglasila Anastazija. »Tvoja vrnitev nas je vse ozdravila.«

Konrad je živahno zamahnil z desnico, nežnobelo obličje rahlo zardelo od veselja, ki mu je širilo mlade, junaške prsi.

»Kaj bi tisto! Saj ni vredno, da bi govoril... to se pravi: da bi se hvalil pred vami, Anastazija, sestrice draga. Jaz mislim vse drugače. Prava Velika noč za nas vse bo nastopila takrat, ko se bo po vsej Evropi zopet naselil blaženi mir, ko bodo potihnili topovi in puške, takrat, ko bo naša mila in zmagoslavna domovina Avstrija zopet zamenjala puško s plugom. Daj Bog, da ni več daleč do tistega veselega časa! Takrat bomo prepevali: Gospod je vstal... aleluja! Vstal je Gospod, zastava miru in sloge in ljubezni vihrá zopet širom Evrope, vihrá in plapolá do neba na zasutem grobu vseh dosedanjih vojskâ! — To sem vam mislil povedati, ljubi domači.«

»Zdaj pa nam povej, kako si se kaj vojskoval!« — je silila vanj Anastazija, ki je bila splošno znana kot jako radovedna deklica. »Kakšni pa so Rusi? Jaz si jih predstavljam kot zelo grozne može — taki so kakor parkeljni, kajne?«

»Ni tako hudo, dragi otrok!« — se je pri tem sestrinem mnenju Konrad bučno zasmel. »Rusi so ljudje kakor mi, samo bolj kosmati so v obraze, če se dalje časa ne brijejo, in Srbi ravnotako, in Italijani tudi; to posebnost pa imajo pač Italijani, da so povprečno zelo rjavih, zagorelih obrazov, črnih las in črnih oči.«

»Torej so Italijani le podobni parkeljnom!« — je šegavo namignila Anastazija.

Zdaj sta se poleg Konrada gromko zasmejala še oče Matija in mati Agata.

»Uganila si, sestra; Lahí so pa res parkeljnóm podobni, posebno še, kadar na vsak naćin hoćejo priti ćez Soćo, pa jih naše hrabre avstrijske ćete vedno vrćejo nazaj, tako da izgubi v tem boju marsikak parkelj svoja roćova in še celó rep!« — se je šalil Konrad. »Ampak jaz se jih prav nič ne bojim, teh laških parkeljnov. Ćez dva tedna, ko bom moral zopet nazaj na bojišće, se bom Ź njimi zopet poizkusil. — Za trdno sem preprićan, da bo Avstrija, tako kakor je premagala Srbe, premagala tudi Lahe. Mogoćna bo Avstrija po vojski: segala bo do morja daleć na juć, daleć na vzhod in zahod, daleć na sever. Vsi Avstrijci se zelo veselimo te pomlajene, mogoćne Avstrije...«

Toplo je sijalo zunaj solnce, zlati prameni so lili skozi okna v sobo, tako da so bili obrazi vseh jarko obŹarjeni; velikonoćna radost je bila razlita nad srećno drućino, v vseh srcih so pozvanjali velikonoćni zvonovi. Na dolćo in na široko je razlagal in pripovedoval zdaj Konrad, kako se je vojskoval s Srbi, kako z Rusi in Lahí, zlasti zanimivo pa je opisal svojim domaćim ujetništvo, ki ga je bil deleŹen v Srbiji. Oće in mati, posebno pa mala Anastazija, so Konradu v mislih z zanimanjem sledili po vseh bojišćih, koder jih je vodil mladi, z zlato hrabrostno svetinjo odlikovani Avstrijec s svojo prirojeno, Źivahno Źgovornostjo. — —

Pozno v popoldne, po litanijah, je dospel iz doline, iz vriskajoće, v solncu se smejoće Jagnjenice, stric Martinek, in napotili so se vsi skupaj od hiše navzdol, po ozki stezi proti polju. Zeleneće njive so Źumoma valovale, prepevali so nad njími Źkrjanćki; puhtelo je iz globokih brazd, boŹji blagoslov je rosil nad ljubo domaćo zemljo; kajti tudi ta zemlja, ki ji je solnce gredo kipeće prsi, je ćutila Veliko noć v sebi.

Ko so bili na Golobijeku, na prijaznem, vinorodnem holmu, so posedli v travo; lep razćled so imeli na dolíno pod seboj in na hribe naokrog.

»O domaća zemlja, kako si lepa!« je rekel Konrad, ogledovaje z radostjo v srcu s pomladanskim cvetjem okrašeno naravo. »Jaz sem toliko srećen, da sem zdaj doma in da z domaćimi vred uŹivam to veselo Veliko noć. A kolíko jih je, ki se nahajajo ta ćas na raznih bojišćih! Daj ljubi Bog, da bi kmalu napoćil tisti véliki ćas, ko bodo vsi avstrijski junaki zopet lahko, vsak na svojem domu, prepevali v kroću svojih domaćih: Gospod je vstal... aleluja! — in bodo za vedno zopet lahko v miru obdelavali domaćo zemljo, ki tako hrepeni po moćnih, pridnih delavnih rokah!«

S hriba so se tedaj vnović oglasili velikonoćni zvonovi. Odkrili so se Cankarjeví, stric Martinek se je odkril, tudi sosedova dekleta, ki so bila do zdaj prepevala na bliŹnjem grićku, so umolknila; materi Agati pa je bilo z drućino vred tako sladko pri srcu, kakor še nikoli...

Jakob Nemanić.

